

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega mesca, in velja za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj VI.

V Ljubljani 15. oktobra 1866.

List 20.

Prijatelju v daljini.

Trikrat, glej! se luna mlada
Naglo se je ponovila,
Od kar rada al' nerada
Solzna sva se poslovila.

Tretji mesec je pretekel! —
Ne! — ne govorim resnice —
Leta naju tri, bi rekel,
Ločijo vodé, gorice.

Še ločitve divja rana
V žalostno mi sèrce seže,
V persih vedno zakopana
Me s teboj ljubezen veže.

Čista sapa tukaj veje,
Slajša cvetek je vonjava,
Vcepljena je globokeje
V naša sèrca želja prava.

Slavcu vsak dan naročujem,
Da naj seréno te pozdravi,
Luno blede poprašujem,
Li živiš še majki Slavi?

Zdravo tedaj, dragi brate!
Da ne zmanjka ti veselja,
Da boš včakal čase zlate,
Moja je edina želja.

M. Turek.

Ljubezen do poklica.

Pogosto se pritožujejo učitelji, da so preslabo plačani za svoj veliki trud; svet pa jih tudi malo čišla, ker so revni; ko bi bili bolje plačani, pravijo, bi svojo službo bolj z veseljem in boljše čislani tudi z večjim pridom opravljali. To je vse resnično, in kako nedosledno je, ko svet čedalje več zahteva od učiteljev — za njih plačo pa le toliko stori, da životarijo; pomisliti pa je tudi treba, da zanikernega delavca tudi boljša plača ne poboljša, in naj bolj plačani učeniki ali duhovni še zato

niso najboljši delavci. — Učenik pa tudi s svojim stanom ni zadovoljen, če svoje službe ne opravlja iz višjih namenov, če le gleda na to, kar ga čaka na tem svetu. To sicer veljá od vsakega revnega človeka, posebno, če živi v stiskah; pred vsem pa mora učitelj ta višji namen, vse zavoljo Bogá, ki zapoveduje ljubezen do bližnjega, zmirom pred očmi imeti; ljubezen učnikova do svojega stanú izhaja iz vere, ima svojo podlago v veri, in najde tudi v veri moči za nevtrudljivo delovanje. Učenik naj spoznava, da je njegov stan imeniten in častitljiv, naj ima živo vero, in plačila za svoje delo naj bolj pričakuje na unem svetu.

Grajsčinskemu gospodu na novo prišlemu se pokloni veški učitelj s temi besedami: „Jaz otroke podučujem, in sem gospod v tej vasi“. „Kaj?“ reče gospod, „ali ne veste, da sem jaz grajsčinski gospod, in je vas moja“. Učitelj odgovori: „Meni so pokorni otroci, otrokom matere, materam pa očetje. Sedaj pa sami sodite, nisem li gospod v vasi?“

Ne bilo bi dobro, ko bi bil učitelj na tak način gospodar v vasi, ali njegovo delovanje sega globoko v družinsko življenje. Starši mu zaupajo svoje najdražje blagó, nedolžne otročiče, naj iz njih izreja umne ljudi in dobre kristijane. Zato je tudi sv. Janez Zlatoust rekel: „Višej od podobarja cenim gojitelja, kajti ta izdeljuje živo podobo Kristusovo“. Koliko pa je človeška duša vredna, to pa nam pové sveta vera; posvetni človek se ne bo dosto menil, za enega človeka. Če tedaj šolo z vernim očesom pogledamo, spoznamo, da je naprava božja za podučevanje neumerjočih duš; učenik pa je orodje v rokah ljubega Bogá, ki izreja duše za nebesa, je sodelavec tistega, ki je rekel: „Najte malim k meni priti“.

Učenik je vertnar v božjem vertu, ki oskerbljuje mlada drevesa, da veselo rastejo na zemlji, potem pa se vzdignejo do svetih nebes.

Učenik je angel varh otrokom, ki jih k dobremu napeljuje, varuje hudega, in jih svári pred hudim. Učeniki so tudi misionarji v svojem krogu; in neki imeniten cerkveni knez je imenoval duhovne desno, učnike pa levo roko katoliške cerkve.

Se vé, da tako misli od učiteljskega stanú le tisti, kdor ga gleda z vernim očesom. Navadno se pa od učitelja vse drugače misli in govori, njih stan se ljudem zdi milovanja vreden; potreben je, pravijo, pa za učitelja je tisti, kdor za kaj

drugega ni sposoben; starši in rejniki pa dostikrat vse kaj drugega storé, kakor pa, da bi učenika podpirali. Ker pa sedaj govorim le od idealov, hočem na dalje popisovati učenika, ki ima živo vero v sebi. Zopernosti in težave mu ne odzamejo ljubezni do svojega stanú, svojo službo opravlja, ker mu je Bog ta stan odločil, za njega je ta stan naj primernejši, v njem si hoče služiti nebesa. Če ravno vidi, da dostikrat malo opravi, pa veselja le ne zgubi, ker pri Bogu ga čaka plačilo za njegov trud, od Bogá tudi pričakuje, da bo blagoslovil njegovo delo, ker se spominja besed: „Ne tisti, ki orje in seje, kaj veljá, ampak tisti, ki rast daje“. Če mu je svet nevhvaležen, ni žalosten, sej ni delal zavoljo ljudi, pa se tudi ne boji ljudem zameriti, kedar spolnuje svojo dolžnost. Vse stiske in težave mu služijo k dušnemu pridu in njegovemu poboljšanju.

Tako misli in ravná učitelj, ki zajema iz vere ljubezen do svojega stanú; kar pa človek rad stori, to stori z veseljem.

Navesti bi mogli še druge nagibe, kateri priganjajo učitelja k vestnemu spolnovanju njegovih dolžnosti; med temi bi bili: ljubezen do otrok, veselje do poučevanja in posebno radoljubje. Kar se prvega tiče, mislimo, da na dolgo otroke ljubi le tisti, ki spozná imenitnost človeške duše, z drago rešnjo kervijo odkupljene, tedaj le zopet veren človek. Kar se tiče ljubezni do poučevanja, godí se z njo, kakor z vsako drugo rečjo, s katero se človek za svoje veselje ukvarja, dostikrat se v nasprotno preverže, posebno če človek namesto veselja, najde le britkost in grenkost. — Rodoljubje dalje je tisti plamen, kateri človeka ogreva v blage čine. Pravo rodoljubje pa ravno izvira iz kersanske ljubezni, iz živega spoznanja, da je človek zato na svetu, da drugim dobro dela, in to ljubezen pa skazuje naj poprej svojemu rodu. Brez kersanske podlage se pa rodoljubje preverže v velikansko samoljubje in samopridnost; národ mu je le zato drag in mil, ker ga slavi in časti. — Tako tedaj le v sveti veri najde učitelj zdatno in stanovitno moč, da svoje težavno delo veselo in kolikor mogoče dobro opravlja, le vera ga varuje maloserčnosti v njegovem revnem in nizkem stanu.

M. M.

Otrok domá in v šoli.

(Dalje.)

2. Otrok v šoli.

Starši! kedar so vam vaši ljubi mali pod varstvom božjem lepo dorastli do brihtnosti in do let, ki jih šola zahteva, le veselo in zaupljivo jih pripeljite v šolo. Gotovo resničen je pregovor: Majhni otroci majhne skerbí, veliki otroci velike skerbí; skerbí za otroke rastejo z vsakim dnevom. Zaželeno vam bodi, da v šoli imate napravo, ki vam vedno težjo butaro izreje otroške nositi pomaga. Od kar ste svoje otroke šoli izročili, teža za njih blagor sloni na dvojnih ramah. Tudi šolo smemo imenovati prav natorno, po božji naredbi vstanovljeno izrejnico mladosti.

Vir njeni je zastavljen na prirojeno postavo človeške natore, po kateri za to, česar sam doveršiti ne morem, pri svojem bratu iščem pomoči. Starši sami nezmožni, svoje otroke tako izrediti, kakor je njih za blagor njihovih otrok vneto serce želelo, skerbé si dobiti pomočnikov, ki so zmožni s svojo večo umetnostjo bolj na tanko izuriti otročiće. Tako se je pričela primerna zveza, ki mora biti med starši in podučevavci njih otrok, po kateri prevzame vsaki svoje dolžnosti, podučevavec skerb, otročiće kar je moč dobro učiti in njih serce boljšati, starši skerb, podučevavce svojih otrok hvaležno podpirati. Kdor vživa dobrote, tudi dolžnosti z njimi prevzame. Od tod tudi izhaja spoštovanje, ki ga ljudski učenik, ako je tega imena s svojo večjo oliko vreden, po pravici pričakovati sme.

Ako iščemo šoli poterjenja od Gospoda samega, nam ni treba hoditi v raj, da bi ondi kazali naj bolje šolo, v kateri je Gospod sam podučeval Adama in Evo; ni se nam treba toliko sklicovati na božjo napravo, s ktero je Bog nevkretno ljudstvo svoje po posebnih možeh podučeval in ga odrejal. Reči smemo le: Velikokrat in po mnogih potih je govoril Bog po prerokih, poslednjič, tiste dni, nam je govoril po svojem Sinu. Ta se imenuje po vsi pravici učenik, ki učí z močjo. Napravil je za ves človeški rod učilnico, ki s soglasno omiko uma in serca, ljudstva vé voditi, da dosežejo svoj preimenitni namen, časno in večno srečo. Ne le z močjo, tudi ljubeznjivo je on učil; v njem ljubezni polnem učeniku, je vterjena prava vez, ki učenika in učence lepo sklepa. — Le toliko tedaj šole svoj namen dosegaajo, kolikor so resnični posnetek šole Jezusove. Ta resnica, menim, je tako jasna, kakor je jasno, da

brez Kristusa sreče za človeštvo ni, ali, kakor vsaki vé, da brez solnca bi ne bilo dneva. Zeló pa jo vendar prezirajo vsi, ki tako radi s svojim jezikom zalecvajo in v svojih spisih nasvetujejo, naj bi se ločila šola od cerkve — ali z drugimi besedami: naj bi se odpravil iz šol duh keršanski. — Materna zvesta pomagavka, naj bo nje hvaležna hčerka, cerkvi naj šola skerbno pomaga; naj bo z njo nadaljevavka zveličanega dela Kristusovega, naj skerbí z njo vse privabiti k Kristusu, da postanejo deležni obljub njegovih.

Kakor so tedaj starši svoje otročiče sprejeli od Bogá samega v izrejo, tako jih izročá šoli Gospod sam, po svoji namestnici sv. cerkvi.

Domača izreja in šola imate tedaj ravno tisti namen: po Gospodovem povelji nad njegovimi ljubljenci čuti, jih podučevati in za njih telesni in dušni blagor skerbeti.

Otrok v šoli je tedaj ravno tako v varstvu namestnikov božjih, kakor pri svojih starših. Pomniti pa je le, da tudi šolarčki vedno ostanejo vaši — ljubi starši, le hranjenčki šole so.

Zato si morata, potem ko so otroci šoli izročeni, dom in šola, prijato roke podati, in v lepi vzajemnosti za odrejo otrok skerbeti. Kteri koli iz med nju dolžnosti svoje ne storí, se zeló pregreši. Šola! le tudi ti vedi, kaj imaš izročene, in kdo ti je izročil! Mladino, — staršev, človeštva podporo, sv. cerkve lepoto, angelov in Bogá samega veselje. Ti vsi tedaj smejo tirjati, da se jim odgovoriš, kako so ljubi mali v tvojem varstvu oskerbljeni! —

Ne more pa naše kratko sporočilo razlagati bolj natančno, kako naj se ravná v šoli z otroci, le kratko naj še opomni posebnih priložnost, v katerih naj bi se lepo vjemala šola in domača izreja.

Gotovo je to: Šola naj lepo zida na podlago, ki jo ji preskerbí domača izreja; domača izreja naj krepko podpira, kar je šola zidala.

Kedar se cepi mlado drevesce, se morata divjaček in cepič lepo vjemati; tako se mora šolski poduk z domačo izrejo lepo skleniti, precej pri začetku šole. Z ljubeznjivostjo materno, in z zvesto, modro skerbjo očetovsko se poniža učenik do slabotne zmožnosti malih; z njimi otrok postane, da nauke umu in sercu otroškemu dovzetne napravi. Težke te umetnosti — slabim slab postati, da bi slabe pridobil, vsem vse postati, da bi vse zveličal (1. Kor. 9, 22.), se mora pa učenik sam učiti, in sicer prav posebno v bukvah ljubezni.

Ljubiti otroke je šoli kakor staršem poglavitno pravilo, ki jih uci izrejo otrok prav vravnati. Učenika, ki sebi izročene male ljubi, — veseli obraz, pohlevna beseda, priprosti nauk, mične prilike, dobrovoljno opominovanje, poterpežljivo 10-kratno, 100-kratno ponavljanje, kmali popolnoma njemu vda otroška serca, in kdor stopi v njegovo šolo, nehoté se spomni ginljivo lepe podobe evangeljske, ki nam kaže Jezusa, zgled učencikov, v sredi ljubih malih, žarečega mile ljubeznjivosti do njih. Učenik, ki tako s svojimi šolarčki ravná, jih tudi kmali popolnoma spozná. Lepo, odkritoserčno mu mali navadno pripovedujejo, kako opravljajo svoje juterne in večerne molitve; razodevajo mu, kako so s svojimi bratci in sestricami prijetli, odkrivajo kakšne tovaršije, kakšne igrače imajo; ne zamolčijo mu, kako se vedejo na samem, kako z drugimi. Iz tega pa kmali vé, kje je treba napčnosti poravnati, kje pomankljivosti spolnovati. In ko pridejo starši — kakor učenik pričakuje — poprašat za svojega otroka, jih lahko opomni, kaj naj pri izreji otroka popravijo. Tako se z združenimi močmi odpravljajo napčnosti otročeje. Naj bi pač tudi res tako bilo! Ali kaj, ko staršev naj večkrat let in dan blizo ni! Le če bi se učenik čez otroka pritožil, ali če po svoji dolžnosti napčnosti otročeje domu naznani, ali otroke ojstreje posvari; le ko pride čas prve spovedi ali prvo sv. obhajilo, in se leni in preporedni otroci k sv. zakramentom ne pusté, — le takrat zvedo nekteri starši za učenike, da jim, ali obstransko, ali če so dovolj zarobljeni, gerdo zabavljajo — namesto se svoje zanikernosti sramovati in otroke zasluženo posvariti. Taki nespametni starši pa še več pripomorejo, kot nevkretnost malih, ki res veliko truda učenikom prizadeva, da je resničen stari latinski pregovor: „Quem dii odere, pædagogum fecere“, ali po domače: Ubogi so ljudski učitelji!

S tem pa nikakor nočemo enostransko zagovarjati merzlote tlačanskih učiteljev, ki bi le svoje ure v šoli dopolnili in se malo zmenili, ali se otroci kaj naučé, ali ne; tudi ne priterdimo s tem odljudnosti, ošabnosti, po kateri bi se učitelju komaj vredno zdelo, priprostim staršem na njih priproste vprašanja odgovarjati. Obema veljá doseči silo imenitni, že omenjeni namen; tedaj je posvetvanja prijaznega obema potreba.

(Konec prih.)

O d g o v o r

na poslednja 3 pisma Tovarševa v l. 11., 12., 13.

(Konec.)

Dalje priterja T. str. 182 spodej v 12., da je naš rod v veri res slabši od prejšnjih, pa hitro tudi vpraša: Koliko je pa ljudska šola kriva teh zlegov ali djansko ali z zamudo? Naša ljudska šola še ni en rod stara . . . tedaj šola sedanjega rodu ni popačila.

Ta dokaz ima s korenom spodkopati ter popolno uničiti terpko ono očitaje v D., da je šola kaj kriva pešanja v dobrem. Pa oglejmo ga, morda se da cepin kje vanj zasaditi in zrušiti težka ta skala!

D. ne govori megleno ali skrivnostno, ampak jasno in do-
ločno; ona nikjer ne terdi, da šola ljudstvo *pači* t. j. djansko
in nalašč v slabo napeljuje; terdi pač samo to, da je šola pre-
cej *kriva* pešanja v dobrem po napčni razlagi kerš. nauka in
druzih ondi navedenih pregreških v otročji odgoji. — Ali po T.
ljudska šola še ni en rod stara, kako bi zamogla že ona kriva
biti mlačnosti odraščenegega rodú? — Res naš rod še ni imel sploh
in povsod šol po sedanjem kraji s svetnimi učitelji za branje,
pisanje i. t. d. (pa saj D. ne dolži, da bi ti šolski predmeti
ljudstvo kazili in pačili, ker so sami na sebi pač nedolžni, člo-
vek jih rabi in obrača na dobro ali na slabo) pa šolo za učenje
kerš. nauka ima pri nas skor vsaka fara že vsaj *dva* rodú od
tiste dobe namreč, kar so začeli zoper staro prejšnjo navado
dušni pastirji sami otroke učiti za prvo spoved in sv. obhajilo
po več tednov in mescev, vsaki dan v tednu, časi celó po dva-
krat na dan tako ostro, da topejši niso do 15. leta smeli k
božji mizi pristopiti. Mladina je imela tedaj v krajšem času gotovo
toliko ur za kerš. nauk odločenih, če ne več, kakor v naših
šolah; napeljevala se je, priganjala in deloma tudi učila sloven-
ski brati; nekteri celó niso popred spuščali otrok k sv. obha-
jilu, dokler niso znali brati. Niso li tedaj imele fare ostrih *šol*
za kerš. nauk? Niso li ravno te šole *matere* priprava in pre-
laz v današnje vsakdanje? Pa ravno po teh šolah, t. j. po
napčni razlagi kerš. nauka v njih, se je jela širiti v nemarnost
in zanikernost v dobrem. Kako to? Takrat namreč je gospo-
doval, se košatil in šopiril v razlagi sv. vere prevzetni pa
merzli um — pravi lutranski duh. Takrat so učili „aufgefärrtere

Seelforger ohne elende Casuistik ein reineres und echteres Christenthum, Gottes- und nicht Menschenwort mit gründlicher Aufklärung ohne Träumerei, Märchen und überspannter Imagination“. Učili pa so takrat „geläuterte Moral, eine Sittenlehre nach dem neuesten Fortschritte der Philosophie“, ter so imeli drugačo službo božjo: einen vernünftigen Gottesdienst, ganz gereinigte Andacht nach der Lehre Christi ohne Menschenmachwerk.*) Taki apostoli so vzeli ljudstvo vse pomočke za mehčanje serca: zasmehovala se je pogostna ustmena molitev, zaničeval sv. rožni venec z križevim potom, kteremu so hotli po sili postaje ali štacione spremeniti; odpravili so pogostna sv. obhajila, božja pota, vse bratovščine (celo presv. Serca Jezusovega je bila prepovedana); češčenje M. B. se je po vsi moči zatiralo, celó v pridgah zoper njo govorilo še po samotnih hribovskih farah. Da, lepih „štikelcev“ bi zamogel iz verjetnih še živih virov navesti, pa zakaj neki? saj je dosti, da vemo, kje je korenina današnje spačenosti. Tadanji rod je stermel in zdihoval nad slišanimi in videnimi rečmi, mladina pa se je veselo oklenila toliko prijetne „dispenze“ v molitvi, spovedih i. t. d., in tako je omerznila, da je jel plevel pšenico dušiti. Otroci tega rodú pa so še slabši postali in so menda ravno naš rod, njegov zarod pa ima šola z lesnik v žlahtno pleme spremeniti. Oni škodljivi duh je zdaj skor do dobrega premagan, samo v suhoparni in merzli razlagi kerš. nauka še nekaj straši. Manjka namreč *navode* k boljši, serce mehčavni, zravno pa se kupujejo posebno na dražbah katehetike, pridige in kateheze bolj ali manj v onem duhu pisane, ki se prijema nehoté človeka, če se ga še tako skerbno varuje.

Kolikor merzleje pa se razlaga kerš. nauk, toliko manj se prijema serca, toliko manj ga mehča in k dobremu nagiba; toliko manj vsajenih čednost se prime, toliko bolj pa poganja plevel, raste ternje hudega nagnjenja i. t. d.

Torej, ali ni res, da je *šola* z napčno razlago kerš. nauka bila precej kriva in je še, več ali manj, da kerš. življenje peša in hira? Ali ni dalje oni nasprotni dokaz v T. — *nerazletena* bomba brez vspeha?

T. zavrača str. 183 spodej v. 5. izrek v D. 12. str. 90, da izšolani ljudje sploh več znajo kerš. nauka, kakor neizšolani.

*) Te besede so vzete iz predgovorov nekterih nemških pridig in katehez natisnjenih od l. 1780—1820. Če že predgovor tako *cvete*, kak *sad* bo še le imela knjiga!

Pa T. navaja le *učene, omikane ljudi*, in ljudi po *mestih*; ali D. govori vse skozi samo od *ljudske šole* (posebno na kmetih, še od glavne želi bolj tečnega opisa od kakega večšega ravnatelja). Iz *ljudske šole* menda vender ljudje ne prihajajo *učeni* in tako *omikani*, da bi si bili že pokvarili želodec z *oliko* in *omiko*, s *svobodo* in *prosto vestjo!* Da je ljudstvo po mestih bolj *nevedno*, bi tudi lahko dosti vzrokov naštel, pa jih ni treba. Ljudstva na deželi sploh pa po skušnjah dušnih pastirjev pri velikonočnem spraševanju storjenih vé in zna tisti del *več* kerš. nauka, ki je *hodil še v šolo* od onega, ki je zrastel *brez šole*. Da za to resnico lahko spričevala in poterdila dobim, stavim 100 goldinarjev na enega! Zamogel bi fare imenovati, v katerih ljudje čez 40 let skor *nič* ne znajo, *pod 40 leti* pa precej *dobro*, ker so se po novem učili.

Tretje pismo (T. str. 300) grabi terjenje v D. str. 90, da bi omehčanje serc kmali zboljšalo kerš. življenje, pa podkopuje zglede ondi v spričevanje navedene. Tako je delala po T. pri prvih kristijanah in še dela vdajnih misijonih *milost božja*. Da, zares! brez nje ne opraviš nič; ali ona razsvetljuje naj pred um, pa mehča tudi serce, in nagiba voljo; brez tega mehčanja in nagibanja bi še ona ne opravila nič. Marsikdo dobro vé, kaj ima storiti, pa ne stori, ustavljate se serce in volja; ali en sam potisljej od teh dveh, in glej! vse bo storil.

Resnice, da so zelo *nevedni* kristijani na Turškem vedno gotovi na boj za sv. vero, ne more po svojih mislih presekat, torej preskoči k popolno drugim mislim o zedinjenji z Rimom, česar D. še zinila ni. Hic Rhodus, hic salta! — T. str. 201 spodej od besed: *Ženski spol . . . meri na to, kakor bi bila D. samo mehčanje serca svetvala brez obdelovanja uma*; ali D. vender nikjer ne govori, da ima pobožnost izvirati bolj iz *serčnih čutil* kakor iz *umovih vodil*; D. nikjer ne zametuje uma (prosim lepo, berite skerbnejše oni spis!), ona zametuje le samo bistrenje uma *brez mehčanja serca*, tirja pa potrebno obdelovanje uma z *skerbnim mehčanjem serca*, kar se je že dva rodú skor popolnoma zanemarjalo. Nikar se pa ne bojite, ledenih serc naših otrok ne boste z naj večjo kurjavo nikdar tako vneli, da bi postali *fanatiki*, ker jih bode zmerzla okolica kmali ohladila.

Čudno se mi pa še to zdi, da imenuje T. str. 205 ljudsko šolo *dete naj novejših časov, doma v protestantovskih deželah*

pa naseljeno tudi v katoliških deželah. S temi besedami se T. sam v obraz bije, ker dokazal je l. 1862 l. 21. in drugih, da je ljudska šola hčerka sv. kat. cerkve, tako stara kakor ona sama; jaz pa lahko spričam, da Luter sam je to spoznaval in ž njim spoznavajo to resnico še vsi pametni in misleči protestantje, ki samo to terdijo, da so oni bolj *pospešili* šolstvo in vednosti sploh.

S temi versticami sem menda odvalil *skale* na spis „ljudska šola“ zavaljene; imel bi v „pretresovanji“ še marsikak *kriv* sklep *poravnati*, pa za majhne kamničke se ne menim, dosti je, da oni spis življenje ohrani in veljavo.

Pretres v T. ima po vsem obsežku menda naj bolj ta namen, da bi branil *šolo* zoper očitania v D., ter jo zopet obdal z odvzetim blišem; pa še celó božje vstanova n. pr. papeštvo in škofovstvo so imele svoje madeže v osehah, tako ima tudi šola svoje lise v osehah in njihovem delovanji. Dokler bomo pa mislili, da je šola *dobra* in *brezmadežna* samo zato, ker je *šola*, se ne bo gotovo nič popravljalo in boljšalo v njej.

Istinovič, učitelj.

Pomenki

o slovenskem pisanji.

XXXVII.

K. To menda vendar ni napak, da §. 15. č. e) pravim: Nébes Firmament, slóves Leumund, Ruhm, so wie auch čudez und čúdež Wunder, statt: nebó, slovó, čúdo, sind der Schriftsprache unwürdige Afterformen.

O. V staroslovenskem res ni brati teh oblik, in morebiti so nevédni pisatelji podaljšek *es*, s katerim se sklanjajo nekatere srednje imena na *o*: nebo, pero, drevo, slovo itd. pripeli tudi imenovavniku, in nekteri so ga premenili celó v *ez* p. nebez, slovez itd. Čudez nisem doslej bral nikjer; stsl. je bilo čudo,-*a* in *-esa*.

D. Časih smo ločili *nebo*, *a* (coelum), *nebo*, *esa* (palatum) in *nebesa* v množnini (coeli), in tako se dá morebiti v pomenu ločiti čudo in čudeš. Ali ste oblike *es*, *ez* in *eš* sploh zavreči v boljši pisavi, kakor n. pr. Janes-ez-ež, Judeš, Herodeš, Pilatus?! Ali niso dobre in slovenske?

O. Slovanske niso; Slovenci jih pa imamo zlasti *ez* in *eš* prav pogostoma. Poslednjo razlaga še Janežič str. 119, kjer pravi: *eš* kaže na osornega, sitnega ali samogoltnega človeka, n. pr. derež, grabež, gulež, prevzetnež, revež, sitnež, snedež, storklež, tepež, zagovednež; vendar ima sama po sebi še širji pomen, n. pr. živež, delež, tepež, madež, padež, in tako tudi čudež itd. — Končnice *ez* Janežič nima, Metelko pa, in še v mnogih besedah, p. vitez, nebez, slovez, videz, samez, kladez, gobez, belez, penez, knez.

D. Ali je grajati v vseh teh besedah, ali samo v *nebez*, *slovez* in *čudez*?

O. Ako se pomisli na sestavljenke p. ljubezen, bolezen, in tema podobno prijazen, prijaznost i. t. d., ktere so vendar tudi občne, terditi ne morem, da bi bile omenjene oblike v novoslovenščini „der Schriftsprache unwürdige Afterformen“.

XXXVIII.

K. Vsaj opombi §. 17. č. b): Zu bemerken ist, dass die steirischen Slovenen bei allen auf *a* Auslautenden den Gesellschaftsfall auf *oj* bilden: z *rókoj* oder z *rokój*, was auch der Schriftsprache dienlich wäre, um nicht blos dem Tone nach sondern auch der Form nach den Gesellschaftsfall vom Wenfalle zu unterscheiden — in o pridevnikih §. 22, č. g): »Im weiblichen Wem- und Ortsfalle der Einzahl wird der Biegungsauslaut *ej* statt *i* in der Schrift immer mehr üblich; hingegen kommt der Biegungsauslaut des weiblichen Gesellschaftsfalles der Einzahl: *oj*, obwol empfehlenswert, meistens nur bei den steirischen Slovenen vor« — ste dokaj krotki in pohlevni!

D. Res imaš obliko *ej* pri pridevnikih v zgledu, *i* pa z *oj* — *ój* v oklepu; Janežič kaže nasproti praviloma *-i* (*ej*), piše v opombah k posameznim sklonom §. 116.: »Dajavniku in mestniku ženskih pridevnikov v ednini služite dve obliki: *i* in *ej*; prva je navadnija v današnji pisavi, druga pravilnija in vsega priporočila vredna, ker ne rabi samo mnogim Slovencem, ampak tudi drugim slovanskim narečjem, vsaj za določne pridevnike; marsiktera dvoumnost bi se utegnila odverniti po njej«. — Zastran oblike *oj* pri pridevnikih molči, pri samostavnikih pa §. 89. pravi: Štajerski Slovenci govoré še dan danes *oj* v druživniku, n. pr. Z bradoj giblje, z nogoj ziblje. N. ps.

O. O teh oblikah ali sklonilih sta govorila že „Tovars“ in Učenec (gl. Jezičn. I, 7 . . .), kakor tudi v oblikah stranáma,

stran^{am}, stran^{ah} in stran^{ema}, stran^{em}, stran^{éh}, p^{es}man in p^{es}mim §. 18, a (gl. Jezičn. I, 34 in II, 7); le to naj še opomnim, da §. 17, e) prav po nepotrebnem piš^{es} d^{et}ca die Kinder, ker, dasiravno se stsl. bere d^{et}ca (nsl. bolje že d^{et}ica!), slovenski in vsi drugi slovanski pisatelji rabimo sedaj deca dece: in bi sicer pri sto in sto starih imenih marsikaj mógli oponoviti zoper lastnijo sedanjega živega jezika. O tem torej ni vredno govoriti. Manj krotka in pohlevna je pa druga opomba tvoja, ki se bere v §. 19!

XXXIX.

D. K §. 19. bi mémogrede le opomnil, da je menda razloček med Gorič^{am} in Gorič^{anom}, in da je rodivnik na *-an*, kateri je lasten še nekterim drugim množinskim vasnim imenom, n. pr. Cerkljan, Dupljan, Gorjan itd. iz stsl. imen. Gorič^{ane}, Cerkljane itd. po pravilu, po katerem se za mesto ali kraj imenujejo, meš^{čan}je ali krajanⁱ. — Razun tega tudi, da Metelko piš^e: Viniverh, Janežič Vini verh, ti pa Vinji verh, in kdo drug bi pisal Vini Verh ali pa Vinji Verh! katero je pravo?

O. Pustimo to, poménimo se ob kratkem le o tisti krotki in pohlevni graji: Anmassung und Sprachkenntnis hat in der jüngsten Zeit: Novomesto, Novomesta, wie man es nie und nirgends hören kann, statt: Novo mesto, Novega mesta u. s. w. abzuändern angefangen«. (Vid. §. 19. str. 23.)

K. Pač res! Pa berita v letošnjih „Novicah“ l. 6, kjer glasoviti slovničar Δ graja, da so nekteri pisatelji slovensko ime Novo mesto premenili v Rudolfovo po nemškem Rudolfswerth namesti Neustadtl, in da so nekteri počeli pisati: „z Novomesta“, „(pri) Novomestu“, „za Novomestom“ itd.

D. „Kadar beremo kaj takega, piš^e ondi tenki slovničar po novi „slovnici za oči“, dozdeva se nam, kakor bi nas kdo . . . zauhoval. Pa menda čuti take (nevidne) zaušnice z nami vred tudi vsak trd (!) Slovenec. V^{es} narod slovenski sklanja mestna imena: Stari trg, Nova gora, Novo mesto itd. ravno tako, kakor se sklanjajo národna (samostavna) imena s prilogi: stari trg, nova gora, novo mesto itd. Živa duša ne pravi: „iz Starotrga“, iz „Novogore, iz „Novomesta“ itd., nego v^{es} národ govori: „iz Novega mesta“ (kakor iz novega

mesta)“ itd. — Tako pa govori narod po svoji stari pravici. Te stare pravice mu ne sme kratiti tedaj noben pisatelj.“

O. „Ves narod govori tako — živa duša pa ne pravi!“ — in vendar a) se čuje sim ter tje: „bil sem v Novmestu, grem iz Novmesta; „ s polglasnikom, ki ga namestuje o, torej „v Novomestu, iz Novomesta“; in vendar b) piše oni slovnicaar „za oči“ sam „Novomeščani“, in tako se c) glasi pridevnik novomeški-a-o“; in sam pravi, da d) z nami vred pišejo drugi Jugoslovani „Carigrad, iz Carigrada: mi pa, Mokronog, iz Mokronoga“ itd., in sam spozná, da e) pravi Srbin: „Beograd (o = l), iz Beograda ali Biograda itd.“, da f) nemško imé „Neustadt“ tudi ni na dvoje razdeljeno, in naposled mora viditi sam, da pisatelji, ki so to pisavo nasvetovali, se je vkljub tvojim in njegovim nekrotkim in nepohlevnim besedam deržijo, in se je morebiti celó vprihodnje deržali bodo, ker tudi letos smo dobili gimnazijski letnik iz „Novomesta“ ne pa iz „Novega mesta“.

D. Bodi si že kakor koli; vendar mislim jaz, ker se vé, komu je zaušnica tvoja, dragi moj Krušic! namenjena, da je to, če tudi ne »Sprachunkenntnis«, vsaj »Anmassung in der jüngsten Zeit!« —

Šolsko blagó.

(Odlomek iz slovnice. Samostalnik. Kdo nam prideluje živež? Živež nam prideluje: kmet, mlinar, pek, mesar, olar, ribič, lovec, vertnik, branjevec . . . Ktere živali nam dajejo živež? Živež nam dajejo: krava, vol, tele, ovca, prešič, koza, jelen, zajec, serna, kuretina, riba, rak . . . Te besede imenujejo ljudi in druge žive stari, in so osebna imena. — Naštej nekaj reči, ki so zunaj! Zunaj je: polje, njiva, travnik, vert, plot, pot, cesta, gora, dolina, ravnina, vinograd, skala, kamenje . . . Ktere reči so v zraku? V zraku je: oblak, megla, zarja, blisk, grom, dež, sneg, toča, vihar, dim, luna, zvezde . . . Te besede imenujejo reči, in so njih imena. — Naštej nekaj moških kerstnih imen! Janez, Jože, Miha, Matej, Anton, Andrej, Tomaž . . . so moška kerstna imena. Povej nekaj ženskih kerstnih imen! Ženska kerstna imena so: Marija, Neža, Magdalena, Margareta, Uršula, Elizabeta, Doroteja . . . Imenuj nektere dežele! Kranjska, Koroška, Štajerska, Primorska so dežele. Povej imena nekterih mest! Mesta so: Ljubljana, Celovec, Gradec, Terst, Gorica . . . Ktere terge in vasi poznaš? Naštej jih! Verhnika, Postojna, Ipava, Cerknica, Laško, Vojnik, Konjice, Jesenice, Begnè, Berdo, Borovje, Dobrova, Dobrava, Šiška . . . Imenuj nektere goré!

Triglav, Mangart, Kepa, Stol, Košuta, Ljubelj, Dobrač, Sadnik . . . Povej nekaj rek! Sava, Kerka, Kolpa, Ljubljanica, Bistrica, Kokra, Sora, Savina, Kopa, Soča, Mura, Drava . . . so vodé. Imena ljudi, dežel, mest, tergov, vasi, gorá, rek i. t. d. imenujejo posamne osebe ali reči, in so lastna imena. Lastna imena pišemo z veliko začetno čerko. — Kteri ptiči so varhi sadnih dreves? Ti so: senica, berglez, detal, žolna, tašica, penica. Naštej več sadnih dreves! Sadna drevesa so: jablana, hruška, češnja, češplja, sliva, breskev, oreh, kostanj . . . Te stvari so vse ena drugi podobne. Imena, ktera se prilegajo vsem stvarém enega rodú ali razpola, so občna ali splošna imena. — Kako se imenuje veliko ljudi vkup? Veliko ljudi vkup se imenuje „ljudstvo“. Koliko reči vkup pomenja beseda „hrastje“, „germovje“, „kamenje“? Beseda „hrastje“ pomenja več ali množino hrastov, „germovje“ je množina germov, „kamenje“ pa kaže množico kamnov. — Imé, ktero kaže v ednini množico oseb ali reči, je skupno imé. — Imenuj reči ali snove, iz katerih se dela obleka! Snova za obleko je: sukno, platno, svila, volna, usnje . . . Ktere kovine kopljejo iz zemlje? Iz zemlje kopljejo: zlato, srebro, kotlovinó, kositar, železo . . . — Imena, ktera kažejo kako snov, in hranijo tudi v naj manjšem delu svoje imé, imenujejo se snovna imena. — Ktere lastnosti naj si človek pridobuje? Pridobuje naj si: poštenost, zvestobo, pridnost, priljudnost, pobožnost, hvaležnost, ponižnost . . . Ktere lastnosti človeka kvarijo? Človeka kvarijo: nezvestoba, lenoba, sirovost, razuzdanost, ošabnost . . . — Te besede imenujejo namišljene lastnosti, in so imena lastnosti. — Ktere vednosti so mladim ljudem potrebne in koristne? Potrebne in koristne vednosti so: veroznanstvo, govorjenje, branje, pisanje, spisovanje, številjenje, gospodarstvo, petje, godba . . . Kaj se sliši o hudi uri? O hudi uri se sliši: germenje, bučanje, veršanje, rozlanje . . . Te besede kažejo djanja reči, in so djanska imena.

Samostalnik ali samostalno imé (Hauptwort, Substantivum) imenuje osebe in reči, ali pa njih lastnosti in djanja.

Novice.

Iz spodnjega Štajerja. Že je bil „Slovenec“ naznanil, da je dvema učiteljema iz Celjske glavne šole, namreč gg. Fasslnu in Schellander-u po popečiteljskem ukazu od 15. januarja 1866 št. 6301 ukazano, da se morata do 1. sept. slovenskega jezika popolnoma naučiti in se s svedočbama spričati, ako hočeta svoji službi obdržati. Zanašata se še zmiraj na staro krivico, ki se je Slovencem godila. Sedaj je že zopet 1. okt. blizo. G. Fassl je dobil spričevalo od svojega prijatelja g. Konška v Ljubljani, Schellander ga pa še „Slovenec“.

Nedavno je v Pančevu umerla Serbkinja, z imenom Fr. Drla-
gičević, ki je v svoji oporoki ali poslednji volji namenila 12000 gd.
za nauče, 11000 pa za bogočastne potrebe. — Slava jej! Da bi jo
pač še drugi bogatini posnemati hotli!

Iz Šempetra pri Novem mestu. 15. septembra. Ni še leto,
od kar so tukaj napravili šolo. Kako težko so jo pričakovali, vidi se
iz tega, ker so nekteri otroci po dve uri daleč in še celó v naj hujem
mrazu po naj težavnijih potih v njo hodili. Obiskovalo jo je 117 učen-
cev in učenk. 13. preteč. m. bilo je šolsko spraševanje. Bili so pri-
čujoči novomeški preč. g. prošt in okrajni šolski ogleda, blagorodni
otoški grof, mnogo duhovščine i. dr. Tudi jaz sem se med svojim
potovanjem po Dolenskem tû oglasil. Spraševali so naj več le g. prošt,
in otroci so jim v gladki slovensčini lepo odgovarjali. Branje je bilo
za prvo leto še dobro. V številjenji na pamet in v pisanji so bili
otroci jako izurjeni, pa tudi v petji jih je g. učitelj dobro izvežbal.
Posebno pri številjenji se je vidilo, da jih je g. učitelj učil le za djan-
sko življenje, a tudi otroci so pokazali, koliko se v enem letu lahko
naučé. Vsak je moral pokazati, kaj se je naučil; brati so morali vsi
od prvega do zadnjega. Keršanski nauk je učil g. kapelan Derčar
in g. fajmošter Romé, prvi po tri, drugi po dve uri na teden. Darila
so bila molitvene knjižice. Posebno so blagorodni grof pokazali, kako
so jim dragi slovenski otroci; podarili so naj bolj marljivim debelih
srebrnjakov. Hvala verlemu domoljubu. — Opomniti moram, da je bilo
pričujočih premalo staršev, ki imajo svoje otroke v šoli; zlasti ti bi mo-
rali naj obilnije priti, da se prepričajo, kolika korist so jim šole, da bi
toliko bolj marljivo otroke tje pošiljali. — Začetek je bil dober; le
Bog daj tej šoli še dalje svoj blagoslov in srečen vspéh!

Z Bogom!

Mv.

Iz Ljubljane. Dohodkov pri vseh ljudskih šolah na Kranjskem
je bilo preteč. l. z vsem vkup 50.201 gold., od katerih pride na šole
v postojnskem okraji (1 glavna in 6 malih) 2833 gold., v bistriskem
okraji (7 malih šol) 1770 gold., v kočevskem okraji (1 glavna in
13 malih šol) 4913 gold., v kerškem okraji (12 malih šol) 2946 gold.,
v idrijskem okraji (1 glavna, 1 dekliška obertnijska in 2 mali šoli)
697 gold., v kranjskem okraji (2 glavni in 10 malih šol) 2517 gold.,
v loškem okraji (1 glavna in 6 malih šol) 1445 gold., v ljubljanskem
okraji (2 glavni in 7 malih šol) 2112 gold., v litijskem okraji (3 male
šole) 685 gold., v šmarijskem okraji (6 malih šol) 1749 gold., v
moravškem okraji (8 malih šol) 2003 gold., v metliškem okraji (1
glavna in 10 malih šol) 3367 gold., v novomeškem okraji (11 malih
šol) 2270 gold., v verhniskem okraji (7 malih šol) 2299 gold., (v
radoljskem okraji (20 malih šol) 4596 gold., v ribniškem okraji (9
malih šol) 3792 gold., v kamniškem okraji (12 malih šol) 3347 gold., v
trebniškem okraji (10 malih šol) 2137 gold., v ipavskem okraji (1 glavna
in 8 malih šol) 2031 gold., v cirkniskem okraji (7 malih šol) 2692 gold.
Med temi dohodki je zemljiških dohodkov 639 gold., šolskega denarja
2538 gold. in drugih dohodkov 13.082 gold. — Tako kaže (po „Schulb.“)
vradno sporočilo. — „Tovariš“ pa k temu pristavlja željo, gotovo po večini

vseh kranjskih učiteljev — da naj bi se učitelje same prašalo, koliko, kdaj in kako dobé te dohodke, ki se jim na poterpežljivem popirji tako prijazno svetijo. Ako bi se to zgodilo, bi bil pri tem številjenji gotovo drugi znesek.

— Ljubljanske šole se začnejo, kakor je bilo naznanjeno, 3. novembra t. l. Bolnišnica v velikem šolskem poslopju je že drugam odpravljena. Bogoslovske šole pa se že pričnó danes 15. t. m.

— Ljubljanska čitalnica je razpisala (do 20. t. m.) službo pe-
vovodja, kateri ima 600 gold. gotove plače na leto.

— Knjige za ljudske šole se dobivajo, kakor druga leta, tudi pri bukvozeu g. M. Gerberji poleg zvezdnega sprehajališča. Pri tej priliki spominjamo g. g. učitelje tudi na „Spisje za slovensko mladino“, ktereга naj bi tudi letos pridno rabili pri poduku v slovenščini, sej tako še sedaj nimamo druge knjige, ktera bi učence v slovenski šoli bolje vadila maternega jezika. Še vé, da pa je knjiga mrtva, če je učitelj noče ali ne zna oživljati; ako pa je učitelj mož na svojem mestu, mu je „Spisje“ pa tudi vsaka druga šolska knjiga, naj si bodo „Berila“ ali drugi nauki, pravi zaklad, iz ktereга zajema vedno dovolj hrane in jo osoljeno s svojim bistrim navodom daje ljubi domači mladosti.

— Sedaj pa še berimo odperto pismice, ki ga v „Tovarsevi“ torbici pošiljamo nekemu pesniku g. A. Vadnu:

Ljubi gospod pesnik!

Pesem „Lunica“, ki ste jo poslali zadnjemu 29. l. „Zgodnje Danice“, ste uzмали ali iz „Slov. Bčele“ 3. teč., iz čisla 13., l. 1852., ali pa ste jo morda slišali kje peti, in ste jo berž spravili v svojo mavho in nesli za svoje blago na prodaj. „Danica“ bi je gotovo ne bila kupila, ako bi bila vedila, da je ukradena. Nikar več tako ne delajte, to ni lepo! Vsaki naj ima svoje! Uzmati ne! Rad bi Vam še kaj povedal, pa ni časa in prostora; če Vam je drago, pa še preberite moj sostavek „Tatje“ l. 1864. na str. 65. Pa vse brez zamere!

Vaš

„Tovars.“

Premembe v učiteljskem stanu.

G. Peter Cebin je dobil službo 3. učitelja v glavni šoli v Kranji, — g. France Stojc, učitelj v glavni šoli v Vipavi, gre za učitelja v Kranjsko goro, in g. Janez Goršič, učitelj v Kranjski gori, pride na njegovo mesto v Vipavo, — g. Matej Hudovernik, učitelj na Dolgem, gre za začasn. učitelja v Horjul, — iu na njegovo mesto na Dolge gre g. Anton Petrovčič, učitelj iz Horjula, — g. Henrik Bizjak, učitelj v Sorici gre v Blagovico, in na njegovo mesto v Sorico pride g. Janez Gajger, učitelj iz Blagovice. G. Gašper Florijan, učitelj v Beli peči (Weissenfels), se je službi odpovedal.

Listnica. G. F. V. v Št.: Vaš dopis in denar prejeli. Hvala! „Rečnik“ dobite kmali.

Današnjem listu so tudi pridjani šolski ukazi.

Odgovorni vrednik:

Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:

Jož. Rudolf Milic.